

MAGYAR IRODALOM KÜLFÖLDÖN

V^{ALAMELY} nemzet életrehívottségának legmegbízhatóbb fokmérője az eredeti értékeknek az a tömege, amellyel a világkultúra kincsházához járul. Ennek a közhellyé vált megállapításnak mindjobban terjedő igazsága ösztökéli a nemzeteket arra, hogy szellemi termésük elterjedésén féltékeny gonddal őrködjenek. Hogy minő fontosnak tartja például Olaszország irodalmi termékeinek külföldön való elterjedését, megláthatjuk, ha kezünkbe vesszük Marino Parenti havi folyóiratát, mely egyes-egyedül annak a célnak van szentelve, hogy az olasz könyv külföldi sorsát figyelje s elősegítse az olasz könyvek külföldi barátainak megszervezését. („La vita del libro italiano all'estero.“) Mennyivel inkább kötelezi a kis nemzeteket ebben az irányban való erőfeszítésre az a gondolat, hogy fennmaradásuk jogcímének minél teljesebb védelme érdekében igyekezzenek a világ elé tárni faji géniuszuknak a tudomány, művészet és irodalom terén legjellemzőbb hajtásait.

Tudományos kultúránk, melynek világkapcsolatait hatalmas áldozatokkal fenntartott nagyarányú tudománypolitikai szervezetek biztosítják, éppen úgy, mint művészeti termésünk, mely a nemzetközi tárlatokon vagy a hangversenydobogó reflektorfényében többé-kevésbé kivájt úton jut a külföldi aréna porondjára, könnyebben kerül a nemzetközi értékbecsú mérlegére mint irodalmunk, mely elszigetelt nyelvünk korlátái közé szorítva, mintegy rejtett kalitkába zártan várja, hogy dalára felfigyeljenek.

A magyar írói géniusz sasszárnya nem egyszer feltörte e szűk korlátokat, világgá röpítve egy Petőfi, egy Jókai nevét, de a ma száguldó irama nem engedi meg, hogy megelégedjünk a véletlennel, mely egy-egy magyar íróat világhírhez juttat. Bölcs felismerés vezette külföldi irodalmi kapcsolataink ápolását a kultusztárca gondozása körébe, hol az irodalmi célokra szolgáló javadalomból kiharított fedezet módot ad a magyar irodalomnak idegen nyelveken való minél hatékonyabb ismertetésére, a P. E. N. Club, valamint egyéb, a külföldi szellemi kapcsolatokat ápoló társaságaink hasznos tevékenységének előmozdítására, külföldön megjelenő gyűjteményes munkák és e körbe vágó kiadványok támogatására s egyáltalában annak az útnak megszervezett kialakítására, melyen indulva a magyar irodalom vándor-madarai a világ minden tájékán otthonra lelhetnek.

Ez akció megindulása óta, melyet bizonyos oldalról kezdetben némi idegenkedés kísért, a hivatalos irodalompartolás legtúlzóbb ellenzői is beláthatták, hogy a magyar irodalomnak a külföldön való

megismertetését célzó mozgalom irányítását semmiféle elfogultság nem vezette s adminisztratív működése körében igyekezett tiszteletben tartani azokat a határokat, melyeken túl a művészeti közigazgatásnak nem lehet szava s ahol a művészet berkeiben kétszeresen szent „noli me tangere“ kezdődik.

Különben is kezdetől fogva óvakodtunk attól, hogy hivatalos jellegű kiadványok címén külföldi kiadók kizsákmányoljanak, hiszen ezzel útját álltuk volna annak, hogy — mint utóbbi időben örvendetesen tapasztalható — világhírű színpadi íróink után regény- és novellairodalmunk nem egy szerencsés képviselőjének is sikerüljön a maga külön útján érvényesülnie. (Kosztolányi „Véres költő“-jének külföldi karrierje, Zilahy Lajos „Két fogoly“ című regényének francia sikere, Surányi Miklós „Nápolyi asszony“ának amerikai kiadása, Móricz Zsigmond monumentális bevonulása a német könyvpiacra hatásosan egészíti ki a Bállá Ignác buzgólkodása mellett elért nagyméretű olaszországi előnyomulásunkat.) De nem óhajtok itt részletes beszámolót adni sem ezekről, sem azokról az eredményekről, melyeket egyrészt külföldi fórumokon a magyar irodalom iránt való érdeklődés felkeltése, másrészt magyar művek külföldi köntösben való megjelenése érdekében állami támogatással elérni próbáltunk (Hankiss János nagyhatású párizsi, Hevesi Sándor sokatígérő londoni működése) — most csak néhány fényfoltot kívánok reámutatni, mely az idevágó tevékenység körében megvilanva reávilágít ennek az ügykörnek jelentőségére s igazolja a reformot, mely körvonalait tisztán látva, gondoskodott e különzerű hatáskör önálló kereteiről.

A TURÁNI optimizmussal járó, velünkszületett elbizottságunk-e az oka vagy pedig a propagandatevékenység iránt a „közös külügy“ rendszere alatt kifejlődött határozott oblomovizmusunk, — nem lehet eldönteni, de valljuk meg őszintén, vajmi keveset tettünk abban az irányban, hogy az az idegen, aki Magyarország kultúrája iránt érdeklődik (és itt nemcsak tudósi érdeklődésre gondolok), minél könnyebben hozzájuthasson azokhoz a forrásokhoz, ahol kellő tájékozódásra tehet szert.

A kultuszminisztérium külföldi irodalmi akciójának intézésére rendelt szerv volt hivatva arra, hogy ezen a bajon is minél előbb segítsen. Ezért segítette elő a m. kir. külügyminisztérium sajtóosztályának megértő támogatásával Magyar Márta háromnyelvű könyvjegyzékének megjelenését (német, francia, angol), mely a nélkül, hogy tudományos teljességre törekednék, ügyesen foglalja össze azokat a Magyarországról megjelent idegennyelvű műveket, melyek kulturális életünk egy-egy területére a legjellemzőbbek s reátereli a külföldi közönség figyelmét a fordításban megjelent magyar szépirodalmi alkotásokra, melyek a világirodalom palettáján eredeti színfoltok jelzésére alkalmasak. Ez a fűrgő kis könyvecske, reméljük, hasznosan fogja szolgálni azt a célt, hogy ismerős és ismeretlen távoli barátainknak életrevalóságunkat és élniakarásunkat hirdesse.

Magyar nő munkájáról írva, mely a magyar élet felé tereli a külföld figyelmét, tollunk alá kívánkozik Pongráczné Jacobi Erzsébet

neve, kinek pompás alkotása az a gyönyörű könyv, melyet Benedek Kata rajzai díszítenek s mely a legelőkelőbb newyorki kiadók egyikenél (Macmillan Company) indult világútjára. Ez a lelkes magyar érzéstől és finom ízléstől áthatott bájos mű, melyet kritikánk egyértelmű hozsannája fogadott (The adventures of Andris), valóban alkalmas arra, hogy rajta keresztül idegen lelkek — a benyomásokra legalkalmasabb korban — megismerjék és megszeressék a magyar földet és népét. Hasonló értékű Pongráczné másik kedves könyve is: „When I was a girl in Hungary“, mely régi hiányt pótolva egészíti ki az életrevaló bostoni sorozatot: „Children of other land“.

Nagy tévedése a külföld számára dolgozó íróknak, mikor abban a hiszemben, hogy a külföldi közönséget az intemacionális életviszonyok érdeklik, minden honi vonatkozástól tudatosan tartózkodnak s alkotásaiknak a tősgyökeres faji jellegzetességek eltüntetésével kozmopolita profilt próbálnak adni.

Ezek az írók nem gondolnak arra, hogy tartós művészi érdeklődést sokkal inkább azok a művek váltanak ki, amelyek az író lelki-világához legközelebb férköző helyi környezet hatását a legjellemzőbb módon tükrözik, amelyek leginkább magukon hordják a különserű nemzeti vonásokat.

A nemzetek egymáshoz való közeledése, amely alkalmasint a jövő uralkodó eszméjévé válik, nem a nemzetek uniformizálódását jelenti, sőt fokozottabb érdeklődéshez vezet távoli népek eredeti kultúrértékeinek egyéni színei iránt.

Erre vallanak a külföldi irodalmi kapcsolatok közigazgatásában a legutóbbi hónapok alatt felmerült jellemző esetek, melyek az irattár homályából a nyilvánosság világosságára kíváncznak, egyrészt érdekességüknél fogva, másrészt azért, hogy a tett intézkedések — utólagos jóváhagyás reményében — az elbírálásukra legilletékesebb magyar közönség ítélőszéke elé kerülhessenek.

Újban számos intemacionális gyűjtemény készül, mely az elüő néplélek-adta változatosságtól várja legfőbb sikerét. Feltűnő, hogy például amerikai mesekönyvszerkesztők mennyire érdeklődnek az eredeti magyar népmesék iránt. Nemrégiben egy készülő amerikai gyűjtemény számára („Old tales from many nations“) ki kellett választanunk egy olyan népmesét, melynek tipikusan magyarnak kell lennie s „gyöngédnek, minőt anya mond gyermekének, erkölcsi tanulságot magábanfoglalónak és a legmagasabb ideálokra tanítónak.“

A megoldás nem is olyan egyszerű mint aminőnek látszik. Népmeseszakértőink egyik legtudósabbja fejtette ki előttem, hogy a magyar népmesék legnagyobb részben nem gyermekmesék; „népünknel a mese nem a családban él, az anya és gyermeke között; hiszen nappal nem érnek reá mesélni, este pedig a gyereket hamar lefektetik s inkább megriasztják egy ijesztő mesével, semmint gyönyörködtetve az álmat kiverjék szeméből. A magyar népmese életvilága nem a gyermekágy, hanem a fonók, fosztók, kukoricamorzsolók és paszulybontók ideje. Felnőttek mondják felnőtteknek, hogy a mesélő ügyességében gyönyörködők a munkáról és időről elfeledkezzenek. A gyermekek is csak véletlenül hallják itt ezeket a meséket. Ez az oka, hogy a magyar nép-

mesékben sok a gyermeki értelemnek és képzeletnek magas elem, sőt — sok a... sikamlósság, úgyhogy — a kért célból — a legtöbbet csak bizonyos átdolgozással lehetne idegenek számára hozzáférhetővé tenni.“

Kissé levert ez a megállapítás, míg — nem is annyira a Szendrey Zsigmond szakavatott irányítása mellett átbúvárlott népköltési gyűjtemények, mint inkább egy távoli, ködös emlék hatása alatt — reá nem eszméltem az „Angyalbárányok“ gyönyörű meséjére (Kisfaludy Társaság népköltési gyűjteménye, 13—172), melyet azután boldogan indíthattam útnak, hogy a más nemzetbeli népmesék élén hirdesse a magyar mesemondó képzeletének kincses gazdagságát, a magyar mese meleg poézisét, szerkezetének nemes, tiszta vonalát.

Reméljük, hogy ez intézkedésért is megkapjuk a magyar közönségtől az abszolúciót, éppen úgy mint annak a még érdekesebb, még izgatóbb feladatnak megoldásáért, mely ugyancsak a legutóbbi időben meredt élnk: kijelölni a newyorki „Poets Guild“ számára (s elküldeni angol fordításban, költője életrajzával együtt) — a legszebb magyar lírai verset!

Mit is tervez a Poets Guild ankétja?

Versgyűjteményt ad ki a világirodalom legszebb lírai verseiből» melyben minden nemzet csak egy verssel van képviselve. Az antológia kiadását hangverseny előzi meg, ahol a gyűjteménybe kerülő költeményeket előadják. A „dalnokverseny“-re tíz dollár a befizetés, s a befizető nemzet — a kiadói vállalkozás lebonyolítása után — 50 dollárt kap vissza, melyet valamely irodalmi feladat díjazására fordíthat. A forgótöke előteremtésének ez a módja reávall Amerikára s még az üzleti találékonyosság mintaországában is páratlanak tetszik. Bizonyos azonban, hogy kitűnő newyorki főkonzulunknak könnyebben ment a 10 dollár előteremtése, mint itthon a legszebb magyar vers kiválasztása.

Itt már nem az volt a nehézség, hogy kevés az anyag, inkább az, hogy a magyar líra gazdag termése olyan hatalmas választékot nyújt, hogy az első pillanatban a legeslegszebb magyar vers lelkiismeretes kiválasztásának terhe szinte ólomsúlyként nehezedett reám.

Még örültem a „szigorító“ feltételeknek, melyek szerint csak holt költő jöhet számba, a versnek nem szabad 32 sornál hosszabbnak lennie; semmiféle történelmi vagy politikai vonatkozást nem tartalmazhat.

De e megszorítások után is volt min töprengeni, annál is inkább, mert nyilvánvaló, hogy ily alkalommal nem szabad tisztán egyéni ízlés után indulni, hanem igyekezni kell a magyar közvélemény többségének felfogását visszatükröztetni.

Így jutottam el Petőfi „Szeptember végén“ című költeményéhez, melynek eléggé sikerült angol fordítása található Loew New-Yorkban 1912-ben megjelent Petőfi-anthológiájában.

Petőfi költészetének ez a gyöngye, a világirodalom egyik remeke, a költő és hitvese későbbi életfolyásának előrevetett árnyékával, dőbenetes dokumentuma a lángész megrázó váteszi tehetségének. Ez a hullámzó lélek, mely családi boldogsága teljében sem ismerte a szél-

csend nyugalmát, huszonhat évesen művészete legmagasabb fokára jutva és hősi halála előérzetével beleeszve a szabadságharc forgatagába, olyan elragadó jelensége a világirodalomnak, hogy nála különb fáklját, az ő életénél megkapóbb életet nem tűzhattünk a világ költőinek az újvilágban emelt pantheon csúcsára.

FELJEGYZÉST ÉRDEMEK, hogy Amerika, mellyel kapcsolatban oktatásügyünk racionalizálása során sok komoly szó esik s melytől túltengő idealizmusunk helyébe több realitást és praktikus érzéket óhajtunk átplántálni, a fentemlített példákat szolgáltatja annak bizonyításához, hogy az emberi lélek formálását odaát sem érzik teljesen azok nélkül az ideális vonások nélkül, melyek a magyar iskolában vezetőszerepet visznek.

Ugylátszik, a gépek hazájában is tapasztalható ily igyekvés ily magasságok felé, ahová mi oly szívesen szállunk velük, büszkén, mert ezekben a régiókban nem érezzük annyira gyengeségünket, és bizakodva, mert azokat a legszentebb célokat, melyeket korunk a magyar sors elé szab, csak a magyar lélek idealizmusának szárnyain közelíthetjük meg.

ifj. WLASSICS GYULA